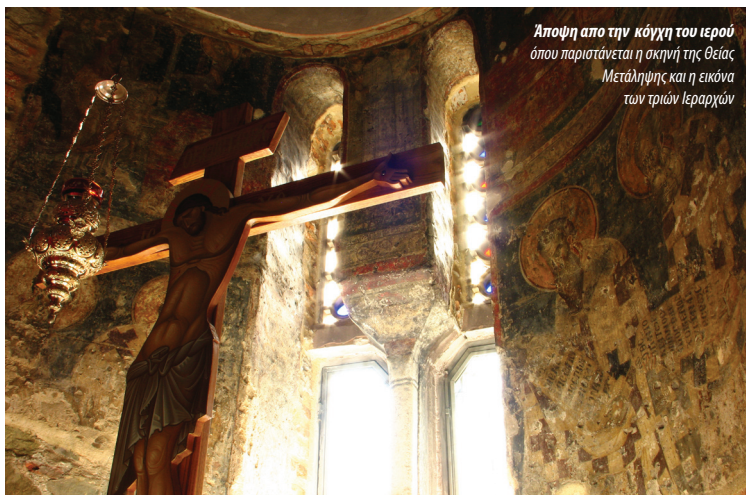

— Η Αγία Αικατερίνη

Κοντά στο ΒΔ τείχος της παλαιάς πόλης συναντάμε μια ακόμα εκκλησία που ακολουθεί τα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά της λεγόμενης Μακεδονικής Σχολής, την Αγία Αικατερίνη. Χτισμένη την εποχή της Παλαιολόγειας Δυναστείας και πιο συγκεκριμένα στα τέλη του 12^{ου} αιώνα ή στις αρχές του 13^{ου}, είναι μια από τις πολλές εκκλησίες που ανεγέρθηκαν την τελευταία περίοδο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Άποψη απο την κόγχη του ιερού
όπου παριστάνεται η σκηνή της Θείας
Μετάληψης και η εικόνα
των τριών Ιεραρχών

- [1] Μορφές Αγίων και Ασκητών
- [2] Σκηνή Θείας Μετάληψης
- [3] Οι τρεις Ιεράρχες
- [4] Ο γάμος της Κανά
- [5] Η θεραπεία του παραπληγικού
- [6] Η συνάντηση του Ιησού με τη Σαμαρείτιδα
- [7] Ο περίπατος του Ιησού στα ύδατα της Νεκράς
- [8] Η θεραπεία των λεπρών
- [9] Η ίαση του τυφλού

Ιστορικό

Όσο περνούν οι αιώνες και η ισχύς της Κωνσταντινούπολης σταδιακά φθίνει, τα σχέδια για μεγάλους περίλαμπρους ναούς εγκαταλείπονται και στη θέση τους ανεγείρονται μικρότεροι ναοί, στους οποίους όμως εφαρμόζονται τα αρχιτεκτονικά ρεύματα και οι ανησυχίες της εποχής.

Σε έναν μικρότερο, λιγότερο μνημειώδη ναό, τόσο ο αρχιτέκτονας, όσο και ο εικονογράφος νιώθουν πιο ελεύθεροι να εφαρμόσουν νέες ιδέες και τεχνοτροπίες. Στις μέρες μας οι αρχαιολόγοι κατηγοριοποιούν αυτούς τους νεωτερισμούς στις λεγόμενες «Σχολές».

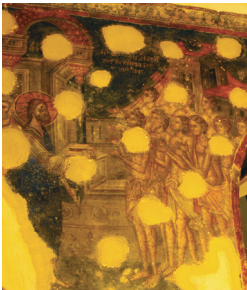
Για την αρχική ονομασία του ναού δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι, αν και οι περισσότεροι σύγχρονοι μελετητές συγκλίνουν στη θέση πως πρόκειται για το καθολικό της Μονής του Χριστού Παντοδύναμου. Πάντως μετά την άλωση της πόλης από τους Οθωμανούς, στα χρόνια του σουλτάνου Βαγιαζίτ Β' (1481 – 1512) μετατράπηκε σε τζαμί, με την ονομασία Yakup Pasa και όλος του ο διάκοσμος καλύφθηκε. Με την απελευθέρωση όμως της πόλης και κατά τις εργασίες αναστήλωσης αποκαλύφθηκαν τμηματικά οι τοιχογραφίες. Τα ζωντανά χρώματα και η τεχνοτροπία αμέσως τις κατέταξαν στην περίοδο της ακμής της παλαιολόγεια ζωγραφικής.

Αρχιτεκτονική και Διάκοσμος

Η αρχιτεκτονική διάταξη των όγκων του ναού, έγινε εξωτερικά με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτευχθεί μια αισθητική ελάφρυνση στα μάτια του προσερχόμενου πιστού. Αλλά και στο εσωτερικό, οι πέντε συνολικά τρούλοι με τις υψομετρικές διαβαθμίσεις τους δημιουργούν την αίσθηση της ευρυχωρίας και κατευθύνουν το μάτι του πιστού στον κεντρικό τρούλο, εκεί όπου κανονικά εικονιζόταν ο Παντοκράτωρ, περιστοιχισμένος από αγγέλους και προφήτες.

Εισερχόμενοι στην εκκλησία, ❶ μπορούμε να διακρίνουμε γύρω από τα τοξωτά παράθυρα της στοάς που αναπτύσσεται περιμετρικά του κυρίως ναού, μορφές Αγίων και ασκητών – στυλιτών πλαισιωμένες από πανέμορφα γεωμετρικά μοτίβα και ανθέμια. Στον κυρίως ναό το βλέμμα του επισκέπτη μαγνητίζεται εξ αρχής από τις παραστάσεις του ιερού βήματος ❷ όπου διακρίνονται ο Χριστός και οι Απόστολοι σε σκηνή Θείας Μετάληψης. Από κάτω τους ❸ στέκονται οι τρεις Ιεράρχες της Εκκλησίας και ο Άγιος Αθανάσιος. Στους υπόλοιπους τοίχους του κυρίως ναού αποδίδονται σκηνές από τα Θαύματα του Χριστού, οι οποίες όμως έχουν εμφανώς κακοποιηθεί κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας.

Λεπτομέρεια από τοιχογραφία,
με την παράσταση της θεραπείας των λεπρών.

Με πρόσωπο στο ιερό, μπορούμε διακρίνουμε στον δεξιό τοίχο 4 τα Θαύματα στον γάμο της Κανά 5 της θεραπείας του παραπληγικού και 6 της Σαμαρείτιδας στο φρέαρ του Ιακώβ. Στον αριστερό τοίχο αποτυπώνεται 7 ο περίπατος του Ιησού πάνω στα ύδατα της Νεκράς Θάλασσας και 8 η θεραπεία των λεπρών, ενώ στον τοίχο που έχει όψη στο ιερό 9 αποτυπώνεται η ίαση του τυφλού.

Η αρχιτεκτονική διάταξη των όγκων του ναού, έγινε εξωτερικά με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτευχθεί μια αισθητική ελάφρυνση στα μάτια του προσερχόμενου πιστού. Αλλά και στο εσωτερικό, οι πέντε συνολικά τρούλοι με τις υψομετρικές διαβαθμίσεις τους δημιουργούν την αίσθηση της ευρυχωρίας και κατευθύνουν το μάτι του πιστού στον κεντρικό τρούλο, εκεί όπου κανονικά εικονιζόταν ο

Παντοκράτωρ, περιστοιχισμένος από αγγέλους και προφήτες.

Εισερχόμενοι στην εκκλησία, 1 μπορούμε να διακρίνουμε γύρω από τα τοξωτά παράθυρα της στοάς που αναπτύσσεται περιμετρικά του κυρίως ναού, μορφές Αγίων και ασκητών – στυλιτών πλαισιωμένες από πανέμορφα γεωμετρικά μοτίβα και ανθέμια. Στον κυρίως ναό το βλέμμα του επισκέπτη μαγνητίζεται εξ αρχής από τις παραστάσεις του ιερού βήματος 2 όπου διακρίνονται ο Χριστός και οι Απόστολοι σε σκηνή Θείας Μετάληψης. Από κάτω τους 3 στέκονται οι τρεις Ιεράρχες της Εκκλησίας και ο Άγιος Αθανάσιος. Στους υπόλοιπους τοίχους του κυρίως ναού αποδίδονται σκηνές από τα Θαύματα του Χριστού, οι οποίες όμως έχουν εμφανώς κακοποιηθεί κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας.

Ασημένια οστεοθήκη, όπου φυλάσσεται ιερό λείψανο της αγίας.

Πληροφορίες

1 **διεύθυνση:** Ηούς και Σαχτούρη, 2310-225580 ⌚ **ώρες επισκεψιμότητας:** καθημερινά 6⁴⁵-12⁰⁰ και 18⁰⁰-20⁰⁰

🚶 **πρόσβαση:** Λεωφορείο Νο 22 (πλατεία Μουσουλντί), περπατώντας (από Καμάρα 22min, από πλ. Αριστοτέλους 12min) ♿ **Εύκολη**

📍 **πλησιέστερα μνημεία:** Ναός 12 Αποστόλων, Ναός Πρόφητη Ηλίας, Μονή Όσιου Δαυίδ

Η βασιλική του Αγίου Δημητρίου κατέχει περίλαμπρη θέση στην ιστορία της Θεσσαλονίκης, καθώς αποτελεί το κατ' εξοχήν θρησκευτικό σύμβολο της πόλης. Στο σημείο όπου σύμφωνα με την παράδοση μαρτύρησε ο άγιος, ανεγέρθηκε σε κατοπινές εποχές περίλαμπρος ναός, μάρτυρας της πολυτάραχης ιστορίας της πόλης και σήμερα χαρακτηρισμένος ως Μνημείο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς από την UNESCO.

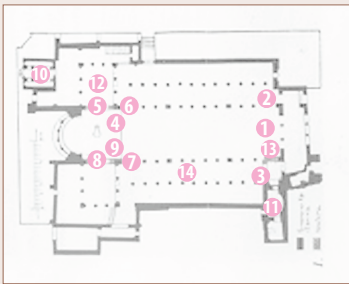

Ο Άγιος Δημήτριος

Άποψη από την κόγχη του ιερού
όπου παραμένει η σκηνή της θείας
Μεταλήψης

Εσωτερική άποψη του Ναού. Διακρίνονται οι εντυπωσιακοί χρωματιστοί κίονες από την Α' φάση της κατασκευής.

- [1] Μορφές Αγίου με τέσσερις διακόνους
- [2] Αφιέρωση παιδιού στον Άγιο Δημήτριο
- [3] Άγγελος που σαλπίζει
- [4] Μορφές Αγίου και ανακαινιστών
- [5] Μορφές Αγίου και διακόνου
- [6] Ο Άγιος Σέργιος
- [7] Ο Άγιος Δημήτριος με δύο παιδιά
- [8] Ο Άγιος Δημήτριος δεόμενος
- [9] Μορφές Παναγίας και Άγιου Θεόδωρου
- [10] Παρεκκλήσιο Αγίου Ελευθερίου
- [11] Λατρευτικός χώρος κατά την τουρκοκρατία
- [12] Είσοδος κρύπτης
- [13] Τάφος Λουκά Σπαντούνη

Ιστορικό

Ο ναός είναι αφιερωμένος στον Ρωμαίο ανθύπατο Δημήτριο, ο οποίος, αν και είχε αναλάβει ανώτατα στρατιωτικά αξιώματα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, εν τούτοις διατηρούσε την χριστιανική πίστη και μάλιστα σε περίοδο διωγμών. Η άρνησή του να την αποκηρύξει οδήγησε στην εκτέλεσή του.

Στα χρόνια που ακολούθησαν το διάταγμα της ανεξιθρησκίας (313 μ.Χ.), οι χριστιανοί της πόλης ενθουσιάζονται το σημείο, όπου μαρτύρησε ο Δημήτριος, διαμόρφωσαν το χώρο ως μια μικρή εκκλησία, ώστε να τιμάται η μνήμη του. Αυτός ο χώρος, πιθανότατα ταυτίζεται με την σημερινή «κρύπτη».

Σύμφωνα με την παράδοση, έναν αιώνα αργότερα, ο Ρωμαίος έπαρχος του Ιλλυρικού Λεόντιος, ο οποίος έπασχε από βαριά παραλυτική ασθένεια ζήτησε και έλαβε την θαυματουργή χάρη του αγίου. Ευγνώμων ανήγειρε με-

γάλη τρίκλιτη βασιλική ενσωματώνοντας μέσα σε αυτήν τον χώρο του μαρτυρίου. Επιπλέον, μετέφερε τον τάφο του αγίου τοποθετώντας τα οστά του μέσα σε μια ασημένια λάρνακα. Την αρχική θέση της ασημένιας λάρνακας υποδεικνύει σήμερα η εξαγωνική βάση που σχηματοποιείται στο δάπεδο του κεντρικού κλίτους.

Αυτός ο ναός καταστράφηκε από την πυρκαγιά που ακολούθησε τον σεισμό του 620 μ.Χ. δίνοντας τη θέση του σε μια νέα πεντάκλιτη βασιλική, η οποία με τη σειρά της γνώρισε νέες καταστροφές και λεηλασίες. Ο σημερινός ναός είναι το αποτέλεσμα διαρκών επισκευών, προσθηκών και διαρρυθμίσεων, που έλαβαν χώρα από τα εγκαίνια του μέχρι και τον 20^ο αιώνα, γεγονός αναδεικνύει το ναό ως το πιο ζωντανό μνημείο της πόλης, συμπορεύόμενο και συμπάσχον με τον πληθυσμό της.

Αρχιτεκτονική και Διάκοσμος

Ο ψηφιδωτός διάκοσμος του ναού, σύμφωνα με ιστορικές μαρτυρίες, ήταν ιδιαίτερα εκτεταμένος, ενώ χρονικά κάλυπτε περίοδο μιας χιλιετίας. Οι αλληπάλληλες καταστροφές του ναού έδιναν την «ευκαιρία» σε νεότερες γενιές να αφήσουν το δικό τους ίχνος στον «καμβά» και στην ιστορία του ναού.

Σήμερα σώζονται αποσπασματικά δείγματα μόνο των ψηφιδωτών αυτών, με θεματογραφία αφιερωμένη στον Άγιο Δημήτριο. ❶ Επάνω από την είσοδο που οδηγεί στο κεντρι-

κό κλείτος του ναού και με όψη στο ιερό βρίσκεται η παράσταση του Αγίου με τέσσερεις κληρικούς, έργο του 8^{ου} αιώνα. Όπως το κοιτάζουμε, στο αριστερό μας χέρι και ❷ στο γειτονικό κλίτος διακρίνουμε την αφιέρωση παιδιού στον άγιο, δείγμα του 5^{ου} αιώνας, ενώ στο δεξί μας χέρι ❸ στο έτερο κλίτος βλέπουμε τον άγγελο που σαλπίζει, έργο και αυτό του 5^{ου} αιώνας. Τον 7^ο αιώνα τα κλασικά πρότυπα απόδοσης των μορφών υποχωρούν και δίνουν την θέση τους σε μορφές πιο πνευματικές και συνάμα πιο εξαυλωμένες. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν τα ψηφιδωτά του δεξιού πεσσού, όπως κοιτάζουμε το ιερό. Τη βόρεια όψη του καλύπτει ❹ το ψηφιδωτό που απεικονίζει τον άγιο με τους ανακαινιστές. Στην ανατολική πλευρά του ❺ εικονίζεται ο άγιος μ' έναν

Ένα χαρακτηριστικό δείγμα αναγεννησιακής τέχνης, με φλωρεντινές επιρροές, είναι ο μαρμαρινός **τάφος του Λουκά Σπαντούνη**, ευεργέτη του ναού, που κοσμεί το κεντρικό κλίτος.

Μετά την άλωση της πόλης από τους Οθωμανούς και πριν την μετατροπή της εκκλησίας σε τζαμί φαίνεται πως ο συγκεκριμένος πιστός, προσέφερε ένα σημαντικό χρηματικό ποσό για την επισκευή και συντήρηση του ιερού ναού.

διάκονο, ενώ στην δυτική του 6 διακρίνεται η μορφή του Άγιου Σέργιου. Στον αριστερό τώρα πεσσό του ιερού βήματος σώζονται ακόμη τρεις παραστάσεις. Οι δύο εξ αυτών, δηλαδή 7 ο άγιος με δύο παιδιά στην δυτική όψη και 8 ο Άγιος δεόμενος, στην ανατολική, είναι έργα πιθανόν του 8^{ου} αιώνα, ενώ η νότια όψη 9 καλύπτεται από παράσταση ίσως του 9^{ου} αιώνα, που απεικονίζει την Παναγία με τον Άγιο Θεόδωρο.

Ωστόσο, 10 το παρεκκλήσιο του αγίου Ελευθερίου, το οποίο εφάπτεται της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ναού διασώζει τα καλύτερα δείγματα τοιχογραφιών στον ναό. Αυτή η διαμορφωμένη μικρή τρίκλιτη βασιλική, διαθέτει πλούσιο εικονογραφικό πρόγραμμα, με έργα, τα οποία ενδεχομένως να ανάγονται στην εποχή της παλαιολόγειας δυναστείας, δημιουργίες ίσως του μεγάλου ζωγράφου/αγιογράφου Εμμανουήλ Πανσέληνου.

Μετά την κατάληψη της πόλης από τους Οθωμανούς και προς τα τέλη του 15^{ου} αιώνα, η εκκλησία μετατράπηκε σε τέμενος, με την ονομασία «κασημιέ τζαμί», ενώ όλος ο διάκοσμος αποκολλήθηκε ή επικαλύφθηκε.

Πέραν του ψηφιδωτού διακόσμου, σε ολόκληρο το ναό, σώζονται κατά τόπους αποσπασματικές τοιχογραφίες, όχι πάντα σε καλή κατάσταση.

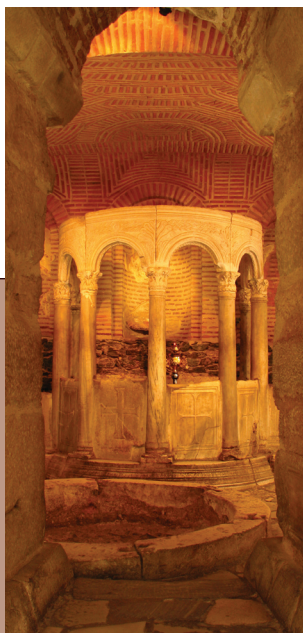
Εντυπωσιακή είναι η ανάπτυξη της τοιχοδομής του θόλου και των τόξων, στις κατακόμβες του Ναού του Αγίου Δημητρίου.

Σε όλες τις ανακαινίσεις του ναού, «η κρύπτη», ο χώρος δηλαδή που κατά την παράδοση μαρτύρησε ο άγιος, έχαιρε ιδιαίτερου σεβασμού και επιμέλειας. Όταν μάλιστα διαδόθηκε, πως από εκείνο το σημείο αναβλύζει ιερό μύρο, η φήμη του ναού εξαπλώθηκε σε όλον το χριστιανικό κόσμο και πιστοί συνέρρεαν προκειμένου να εκδηλώσουν τη λατρεία τους πεπεισμένοι για τις θαυματουργές ιδιότητες του χώρου. Έτσι, τα ερείπια των παλαιών ρωμαϊκών λουτρών, σύντομα διαμορφώθηκαν κατά τέτοιον τρόπο ώστε να εξυπηρετούν τις ανάγκες του προσκυνήματος και εξελίχθηκαν στο κεντρικότερο σημείο απόδοσης τιμών.

Η είσοδος της κρύπτης στις μέρες μας βρίσκεται στη νοτιοανατολική πλευρά του ναού, ενώ πρόσφατες αναστηλωτικές εργασίες μετέτρεψαν τον χώρο σε ένα φιλόξενο μικρό μουσείο. Σήμερα ο επισκέπτης μπορεί να σταθεί μπροστά στο μαρμάρινο ημικυκλικό κιβώριο και να φανταστεί τα πλήθη των πιστών που περίμεναν καρτερικά την ανάβλυση του μύρου από το κέντρο της κατασκευής. Δεξιά, αριστερά και ευθεία απ' αυτήν, βρίσκονται μαρμάρινες λεκάνες στις οποίες διοχετευόταν το ιερό υγρό και προσφερόταν στους προσκυνητές.

Ειδικά σχεδιασμένα φιαλίδια, τα ονομαζόμενα «κουτρούβια», θεωρούνταν τα πλέον κατάλληλα για τη μεταφορά του πολύτιμου αγιάσματος και έχουν εντοπιστεί από τους αρχαιολόγους, σε όλο τον ορθόδοξο κόσμο.

Την περίοδο της τουρκοκρατίας, ο τάφος του αγίου μεταφέρθηκε στο βορειοδυτικό διαμέρισμα της εκκλησίας, όπου διαμορφώθηκε ιδιαίτερος χώρος, αποκομμένος από τον υπόλοιπο ναό που είχε στο μεταξύ μετατραπεί σε τζαμί. Ο χώρος της κρύπτης περιέπεσε σε αχρησία και ξεχάστηκε. Στην μεγάλη πυρκαγιά όμως του 1917, τα ξύλινα δοκάρια της οροφής κατέρρευσαν και πέφτοντας αποκάλυψαν εκ νέου τον ιερό χώρο του μαρτυρίου και αρχικό τόπο λατρείας.

Η Θεσσαλονίκη πραγματοποιούσε προς τιμή του προστάτη αγίου της εορτές μεγάλης κλίμακας καθ' όλη τη διάρκεια του Οκτωβρίου. Λιτανείες και ψαλμωδίες βρίσκονταν στην ημερήσια διάταξη με κορύφωση φυσικά την 26η του μηνός. Παράλληλα, από τις 20 Οκτώβρη και για μια εβδομάδα, εμποροπανήγυρη μεγάλης εμβέλειας, τα καλούμενα 'Δημήτρια', λάμβανε χώρα έξω από τα δυτικά τείχη της πόλης. Εκείνο το διάστημα, η πόλη ασφυκτιούσε από τη διακίνηση εμπορίου, ιδεών και εκδηλώσεων θρησκευτικής πίστης. Η οργανική αυτή ζωντάνια, διακόπηκε βίαια με την κατάληψη της πόλης από τους Οθωμανούς το 1430.

Πληροφορίες

📍 **διεύθυνση:** Ολυμπιαδος 80 - Άνω Πόλη, 2310 501670 🕒 **ώρες επισκεψιμότητας:** καθημερινά 8⁰⁰-13⁰⁰

🚶 **πρόσβαση:** Λεωφορείο Νο 22 (τέρμα πλ. Ελευθερίας), περπατώντας (από Καμάρα 22min, από πλ. Αριστοτέλους 12min) ♿ **Εύκολη**

🗺 **πλησιέστερα μνημεία:** Ναός 12 Αποστόλων, Ναός Πρόφητη Ηλίας, Μονή Όσιου Δαυίδ

